

חלום

פ' כי תבוא אל הארץ וגו'

ג' 5

ונצק אל ד' א' אבותינו וישמע ד' את קולנו וגו' (כ"ו ז)

וישמע את תפלתנו לא נאמר, וישמע ד' את קולנו, ללמדנו בא, שצריכים לצעוק בקול בעת צרה. ועי' עונת ד' תיכף, ואף כי לפעמים עונה ד' במשך איזה ימים, ואפילו לכמה שנים, כדאיתא במדרש, יש תפלה לכמה שנים, אבל הצעקה בקול מועלת. והעיקר לבקש על הכלל כולו, ולבקש אחרי קיום המצות, כמו שאנו אומרים תפלות "הרחמן" אחרי שקיימנו מצות ברכת המזון, א.

ג' 3 חלום

א) הוא היה אומר: "הו' מיעצים שכשמתפללים עבור החולה, לכלול בתוך כלל ישראל. "בתוך שאר חולי ישראל", וגם לנחם את האבל בתוך שאר אבלי ציון וירושלים". כי אז התפילה מתקבלת ביותר. והיה מספר מה שקרה להגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל שנתכבד בסנדקאות בברית מילה, הגאון בא בזמן המועד, אבל הוכרח לחכות זמן רב, ולתמהונו נודע לו פשר הדבר: באותו הבית נמצא במצב של גסיסה אבי הרך הנולד והקרובים חכו ליציאת נשמתו כדי שיוכלו לקרא את הרך הנמול בשם אביו. כששמע הגר"ש את הדבר המוזר הזה, צוה למוהל למול את הילד תיכף, נכנס בעצמו לחולה לברכו בברכת מו"ט

ובה אמר: להטריח את המלאך הממונה על הרפואה שיבא במיוחד לרפאות את החולה אין בכחי, אבל כשנתעסק במצות מילה הרי יבא מלאך הברית לעמוד לימין המוהל ולרפא את הרך הנמול, או אבקשו שיכנס גם לחדר הזה לרפאות את החולה.

"וכך היה" סיים הח"ח — לאחר שלשה ימים קם החולה ממטתו, והלך ברגליו לביהכנ"ס.

ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגו' ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (כו, יג).

צריכים ביאור, במה תלוי זכרון או שכחת השי"ת. עוד יש להבין, שהרי לפי דברי הגמרא הוה ליה להשי"ת למימר "גם אלה אשכחנה" כמו שאמר "ואנכי לא אשכחך", שאז היה משמע שהשכחה מתיחסת להשי"ת כביכול, אבל השתא דכתיב 'תשכחנה' משמע שישתכח לגמרי אפילו מכנסת ישראל.

ואפשר לומר על פי מה שאמרו חז"ל (יומא לג, א) "אין מעבירין על המצות". ונראה שרמזו חז"ל בדבריהם לענין עמוק, והיינו שבדברי חז"ל עשיית מצוה נקראת בלשון 'קיום מצוה', והעושה מצוה נקרא 'מקיים מצוה', ואילו עושה עבירה נקרא 'עובר עבירה'. והענין הוא, שיהודי כשעושה מצוה, נעשית המצוה חלק ממנו, כי מתקשרת המצוה בקדושת נשמתו, ונשארת ומתקיימת המצוה אצלו לעולם, ועל כן מעשה המצוה נקרא 'קיום מצוה'. מה שאין כן כשעושה עבירה, אין העבירה מתדבקת בן כלל מצד קדושת נשמתו, ואינו אלא כעובר

יש להבין כפל הלשון, שהרי אחר שכבר אמר "ככל מצותך אשר צויתני", למה צריך שוב להוסיף "לא עברתי ממצותיך" וגו'.

פרשת כי תצא מסיימת בפסוק (דברים כ, יט): תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. תיבות 'מתחת השמים' נראות כמיותרות, וצריכים להבין למה נצרכו.

אנו עומדים כעת בימי אלול, ימי רחמים ורצון אשר מסוגלים לתשובה. ויש לדעת איזה עבודה במיוחד מוטלת עלינו בימים אלו.

איתא בגמרא (ברכות לב, ב), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה וכו', רבונו של עולם, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל. אמר לה "גם אלה תשכחנה" (ישעיה מט, טו). אמרה לפניו, רבונו של עולם, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני. אמר לה "ואנכי לא אשכחך" (שם). והדברים

א' 6 חלום

4
ש' 17
חלום

1

שפה

כי תבוא

אלפים

יעשהו עוד, שוב לא ישא הרגשת האשמה של העבירה על עצמו, אלא יעזבנה לגמרי כאילו מעולם לא עבר עליה, כי אין יהודי 'מקיים' עבירה אלא 'עובר' עבירה.

מסופר על הרה"ק בעל אמרי חיים מוויזניץ וצללה"ה, שבא אליו

אחד מחסידיו בבקשה ובבכיה שיסדר לו הרבי דרך תשובה, מאחר שעבר על עבירות חמורות ביותר רח"ל. החסיד התמרמר מאד שמתחרט על מעשיו ומתבייש בהם, ומעתה רוצה לחיות חיים של עשיית רצונו ית'. ענה הרבי להחסיד, שבאמת יש דרך תשובה בשביל עבירות כאלו, "אבל כמדומה לי שאינך מסוגל לקיימה". פרץ החסיד מבכיה שמגלה עומק שברון לבבו, והתחנן לפני הרבי שיורה לו דרך התשובה, בהבטיחו שיעשה כל מה שיורנו הרבי אפילו אם יהיה קשה ביותר. ענה לו הרבי עוד פעם "אני בטוח שלא תוכל לעמוד בדרך התשובה הנצרכת לעבירות כאלו". עמד החסיד בשלו באמרו "אבל אני מבטיח שאעשה כל מה שיורני הרבי". ענה הרבי ואמר "אם כן, הרי לך דרך תשובה: תשכח מהעבירות לגמרי, כי אף פעם לא עשית אותם". אמר החסיד "אבל רבי הרי באמת עשיתי אותם". ענה הרבי "הלא אמרתי לך שאינך מסוגל לעשות תשובה".

על העבירה בדרך העברה בעלמא, באופן שאינה מתקיימת אצלו. ועל כן נקרא 'עובר עבירה' ולא 'מקיים עבירה'.

אך דא עקא, שבני אדם טועים בדבר זה, ועולם הפוך ראיתי.

שכשעושים עבירה אינם יכולים למחול את עצמם, וממילא הם נושאים את

העבירה עמהם כל הזמן, עד שהרגשת האשמה על העבירה שעשו גורמת שיתאשו מעצמם ויעשו עוד עבירות, ונמצא שהם מקיימים עבירות במקום

שזעברו עליהם. ואילו המצות שהם עושים כל היום, אינם עולות על רוחם

שירגישו הרגש טוב בעבורן, ושוכחים את המצות שעושים מיד אחר עשייתן, ונמצא שהם עוברים על המצות במקום

לקיים אותם. ועל זה הזהירו חז"ל "אין מעבירין על המצות", כי צריך האדם להרגיש שנתקשר בהמצוה, ושהמצוה מתקיימת אצלו לעולם.

ובאמת מוכח מדברי הרמב"ם (תשובה פרק ב הלכה ב) שמתנאי התשובה היא הבנה זו שהעבירה אינה מתדבקת ומתקיימת בנפש היהודי, ואשר על כן יכול היהודי לעזבה

בשובו מדרכו כאילו לא היתה. שכתב הרמב"ם, שמלבד החרטה והקבלה בלב והוידוי, יש תנאי נוסף להתשובה הנקרא 'עזיבת החטא', ולדברינו

הכוונה היא, שאחר שהתחרט האדם על מעשיו וקיבל על עצמו שלא

ובאמת מוכח מדברי הרמב"ם (תשובה פרק ב הלכה ב) שמתנאי התשובה היא הבנה זו שהעבירה אינה מתדבקת ומתקיימת בנפש היהודי, ואשר על כן יכול היהודי לעזבה

בשובו מדרכו כאילו לא היתה. שכתב הרמב"ם, שמלבד החרטה והקבלה בלב והוידוי, יש תנאי נוסף להתשובה הנקרא 'עזיבת החטא', ולדברינו

הכוונה היא, שאחר שהתחרט האדם על מעשיו וקיבל על עצמו שלא

אשר

זכרון או

הבין, שהרי

יה להשי"ת

כמו שאמר

היה משמע

ת כביכול,

חנה' משמע

נסת ישראל.

שאמרו חז"ל

מעבירין על

ו"ל בדבריהם

בדברי חז"ל

בלשון 'קיום

נקרא 'מקיים

ה נקרא 'עובר

זודי כשעושה

חלק ממנו,

דושת נשמתו,

זמצוה אצלו

המצוה נקרא

ן כן כשעושה

נדבקות בו כלל

ינו אלא כעובר

5

p.e

6

11

6

4

16

2

כי תבו

ראש ה
יו
איזה ד
דברים
איזה ד
איזה ד
בחדש
'לקיים'
או לש

שפי שרי אלפים

וכשנתבונן בדבר, נווכח לדעת שהסיבה שבני אדם הופכים הקערה על פיה, ש'מקיימים' עבירות ו'עוברים' על המצות, הוא משום שאינם מכירים את מהות עצמם האמיתי. שהרי מצות הן רוחניות ועבירות הן גשמיות. ודרך הרוחני להתדבק ברוחני, ודרך הגשמי להתדבק בגשמי. לפי זה, אם היה יהודי מכיר שמהותו האמיתית היא נשמתו הרוחנית, היה מבין שמצותיו מתקיימות בידו מאחר שמתדבקות אל מהותו, ואילו העבירות שלו יכול להעבירן בנקל, כי אינו אלא 'עובר' עבירה מאחר שאין העבירה הגשמית מתדבקת במהותו הרוחנית. אבל כל זמן שחושב היהודי שמהותו האמיתית היא גופו הגשמי, ממילא חושב שמתדבקים אליו עבירותיו הגשמיות ומתקיימות אצלו, ואילו מצותיו עוברות מעליו בנקל.

ולפי זה אפשר להבין הגמרא בברכות, שכנסת ישראל מרגשת הרגשת אשמה עד היום הזה על מעשה העגל, ועל כן היא דואגת ואומרת להקב"ה "הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל". והשי"ת משיב לה "גם אלה תשכחנה", אני מוכן לשכוח מעשה העגל, אבל רק בתנאי שגם את תשכחנה. מפני שתשובה דורשת עזיבת החטא כאילו מעולם לא אירע, ועד הנה מאנת את לשכחה, ואם כן איך אשכחנה.

והיינו כחו של עמלק. עמלק רוצה לפעול ולהשפיע עלינו שנחשוב שמהותינו היא 'תחת השמים', וממילא מתקיימות אצלנו העבירות שהם גם כן 'תחת השמים', ונשכחות מאתנו המצות שהן מעל השמים. ועל כן עלינו למחות את זכר עמלק מלחשוב שמהותינו תחת השמים. "לא תשכח" - לא ישכח מאתנו כח והשפעת המצות, כי הן מתקיימות בנו לעולם, מאחר שמהותינו היא מעל השמים.

ועל זה שואלת כנסת ישראל, אם באמת אתה מוכן לשכוח את הנשכחות, ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני, כי לדאבוני 'עוברת' אני על המצות במקום לקיימם, ואני שוכחת את המצות מיד לאחר עשייתן. משיב לה השי"ת בחסדו הגדול, "ואנכי לא אשכחך", אני לא שוכח את המצות שאת עושה אפילו את שוכחת, אבל אינני מוכן לשכוח את העבירות כל זמן שאת לא שוכחת.

(3)

נוכל לומר "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי".

יחי רצון שכראש השנה זה יסקיף השי"ת ממעון קדשו מן השמים ויברך את עמו ישראל ואת האדמה אשר נתן לנו, ויוליכנו מהרה קוממיות להארץ אשר נשבע לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש.

ראש השנה נקרא 'יום הזכרון', כי הוא יום שאנו נדונים בו על הזכרון, איזה דברים רוצים אנו לזכור ואיזה דברים מוכנים אנו לשכוח ולעזוב. איזה דברים רוצים אנו 'לקיים' ועל איזה דברים אנו 'עוברים'. והעבודה בחדש אלול היא לקבוע ולהחליט 'לקיים' מצות ולא 'לעבור' עליהן או לשכוח אותן, כדי שביום הדין

(7)
ע

התורה כלה

היום הזה

היום הזה ה' אליהיך מצוה לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך.

לכאורה הביטוי "היום הזה" אינו מובן. הרי הקב"ה מצווה אותנו כבר ארבעים שנה חוקים ומשפטים, ומה פשר האמירה שהיום הזה הוא מצווה אותנו. קושי זהה קיים גם בפסוק שמופיע לאחר מכן: "זה האמירה היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך ולשמור כל מצותיו", וכי היום הפכנו לעם סגולה ולא במעמד הר סיני? מה השתנה היום, שלא קרה אתמול?

לדעת הרמב"ן, היום הזה, שיש בו משהו חגיגי, הוא היום שבו השלים משה לבאר את התורה כולה, ובכלל זה את המצוות שהתחדשו בספר דברים. זהו היום שבו הסתיימה העברת התורה במלואה ממש. זהו יום מיוחד במינו, התורה מוכנה, התורה בשלמותה מונחת לפני עם ישראל. יום מיוחד, אומר הרמב"ן, השקול כ"יום סיני".

בסיני היתה קבלת תורה עקרונית והיום הזה מתקבלת התורה על כל פשטיה ופירושיה.

אשר על כן, נכרתת ברית חדשה, מלבד זו אשר נכרתה בחורב. "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב". הברית השנייה כוללת את כל הפרטים שנאמרו למשה, ועל כן ברית זו מפורטת וארוכה יותר, יש בה הרבה יותר ברכות וקללות מאשר בברית שבפרשת

מיוקוטי. "יכלול במצוותיו כל המצוות, מצוות עשה ולא תעשה, לשמוע בקולו את כל חתורה כולה" (רמב"ן).

ע"פ מיוחד זה של קבלת כל התורה כולה חוזר במקום נוסף בפרשה.

הגבחת התורה

במעמד חר גריזים זהר עיבל מוקראות בקול רם ברכות וקללות. עשרה ארורים ומוסרים שם, ואחרון הארורים: "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת".

לא נאמר 'אשר לא יקים', אלא 'אשר לא יקים'. מה משמעות הציווי להקים את התורה, מה טיבה של קללה זו?

הנה אחת הדעות במדרש, קללה זו חלה על אדם שיש בידו להחזיק את התורה וישראל ואינו מחזיק. מלך, נשיא, או מנהיג, שבידם לדאוג להקים את התורה, וישראל באחריות לכך.

(8)

מ'א
ע'א

(4)

לפי דעת הרמב"ן, התחייב כאן כל אחד ואחד מישראל להודות ולהאמין בכל המצוות
הנכללות ב"זהו ה' בעיני אמת". הרמב"ן מוסיף ומביא מדרש: "זה החזן שאינו מקים ספר
תורה". מכאן מקור המנהג להגביה את ספר התורה ולומר: "זאת התורה אשר שם
בית דני בני ישראל" (דברים ד, מד).

המנהג של הספר, בסמוך לקריאה בו, מחזירה אותנו לאותו יום שבו עם ישראל
קיבל עליו את התורה בשלמותה. הציבור כולו מקבל עליו את כל התורה, במעין
קבלת תורה ציבורי. לפי חז"ל, המגביה מקבל שכר כנגד כל העולים לתורה,
ועל כן הוא המורה על כך שהציבור קיבל עליו את כללות התורה.

תחיבת התורה בכניסה לארץ

ביום יום הכניסה לארץ מפורטים בפרשתנו: "והיה ביום אשר תעברו את הירדן...
ואמרתם לה אבנים גדולות... וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען
שם תבא אל הארץ". רבינו סעדיה גאון מפרש, שיש לכתוב על האבנים את תמצית
המצוות. אך לפי הרמב"ן, יש לכתוב עליהן את כל התורה כולה, מה שמצריך
או אבנים גדולות מאוד, או נס ייחודי. כך או כך, מוסכם על שניהם כי מיד כאשר
בני ישראל נכנסו לארץ הם כתבו את כל התורה כולה, בתמצית או במלואה.
וזכרם להכנס לארץ.

ואולי אפשר לומר גם, שרק כאשר באים בשערי הארץ ניתן להיפגש עם כל התורה
בשלמותה. אי אפשר לקיים את כל התורה בחו"ל, התורה נועדה להתקיים בארץ,
ועל כן, רגע לפני הכניסה לארץ, מסתיימת מסירת התורה בכללותה.

את פרשתנו קוראים תמיד לפני ראש השנה, בבחינת 'תכלה שנה וקללותיה', תחל
שנה וברכותיה'. יש בפרשה הכרעה עקרונית של עם ישראל – בחרנו לקבל על
עצמנו את כל התורה. ואולי זוהי הכנה טובה לקראת קבלת עול מלכות שמים
בראש השנה. שיאו של חודש תשרי יהיה בשמחת תורה, בשמחה הבאה על השלמת
התורה. בהשלמת התורה והעלייה אליה של כל אחד ואחד, יחד עם הגבהת התורה
הייחודית ברוב עם, אנו מביעים בכך את הנכונות העקרונית שלנו לקבל עלינו את
התורה כולה מתחילתה ועד סופה. יש משהו מאוד מרגש בעובדה שיש לנו שייכות
לכל התורה כולה. כולם סביבה ורוקדים לכבודה, זוהי הסיימת של חודש תשרי. כך
ראוי ונכון לעם ישראל לפתוח את השנה, בקבלת תורה ציבורית גדולה ומרשימה
מאין כמותה.

"יצו ד' אתך את הברכה באסמך ובכל משלך ידך".

"באסמך" הם אוצרות גנוזים, כמו שאמרו: "אין הברכה מצויה אלא
בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: 'יצו ד' אתך את הברכה באסמך'",
ו"משלך ידך" הוא הנראה והגלוי, שכן אין לך דבר הבולט ויוצא חוץ
לגוף כמו הידים.

הגנוז והגלוי הם לא בלבד בקנינים החמריים, מה שחתום וסתום
מעניי הבריות ומה שפתוח ונגלה לכל, אלא אף, ובעיקר, בקנינים
המוסריים. "והצנע לכת עס אלקיך" – הוא הגנוז. לא להתבלט ולא
להתרברב. ולעומת זה יש אשר עת לעשות לד' בהתגלות דוקא. תפלה
בצבור ותלמוד תורה ברבים והתחברות והתאגדות לשם שמים
ו"איש... לא חיו יאמר חזק". "עת לחשות ועת לדבר", לחשות
ולעצור פנימה, ולדבר ולהוציא לחוץ. לחשות – באסמך, ולדבר –
במשלך ידך. ובשניהם "יצו ד' אתך את הברכה".

והגנוז והגלוי ישנם אף בנפש האדם כשהוא לעצמו, ולא דוקא

ביחסו לאחרים. יש אשר "ממעמקים קראתיך ד'". מעמקי הלב ומחדרי
חדריו וסתרי סתריו. ואפילו כשאין המעמקים מתפרצים החוצה, מכל
מקום כתוב: "הלא אלקים יחקר זאת ביהוה ידע תעלמות לב". אפילו
שהאדם בעצמו אינו מרגיש מה שבתעלומות לבו, הקב"ה יודע

9
פ

10

הנראה
והנעלם

5

צפונותיו, והוא יודע "כִּי־עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל־הָעַמִּים". מסירת־נפש בכח, אפילו כשאנו בא לידי גילוי בפועל. אבל אין די ב"רב טובך אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִירָאִיךָ" בלבד. "רב טוב" זה יתגלה לעתיד: עכשיו יש צורך גם בקיום כל המצוות המעשיות כאברי הגוף הנגלים, ולא במעמקי הלב בלבד. ב"משלח יָדְךָ". הסתום והגלוי תואמים ילכו ולא יתפרדו. כל אחד משלים את השני. וברכת ד' הובטחה לשניהם: "יָצוּ ד' אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מְשַׁלַּח יָדְךָ".

(11)
פ

And you will become an [object of] astonishment, an example, and a topic of discussion, among all the peoples. The Gentile world developed an attitude of disdain, a lack of respect for the Jewish people. Jews were portrayed throughout history either as subhuman, as devils or demons, as too smart, too clever or too cunning. The verse in Lamentations (3:45) states: You made us as scum and refuse among the peoples. People have contempt for us; they treat us as if we were something dirty and unpleasant, something with which none of them want any contact. We read in Lamentations (1:19), I called to my lovers, [but] they deceived me: all the allies of the B'nei Yisrael betrayed their promises and covenants with them and

(12)
היה

joined their enemies. All the covenants, all the promises, meant nothing, and when the enemy attacked, Israel's allies stood aside and did not come to their assistance.

This theme of the unreliability of the allies of Zion is also very characteristic of the modern era. In times of crisis, everyone cheated and everyone betrayed. The prophet Jeremiah emphasizes this theme not once but many times. They called out to them, "Depart, unclean!" they called out to them, "Depart, depart, do not touch!" (Lam. 4:15); "all who [had previously] respected her, disparage her" (Lam. 1:8). They do not want to touch us. They look upon us as subhuman, as lepers. There have been times in history when the Jew was untouchable, like the pariah in India. This was the method of Hitler yemach shemo, may his name be blotted out, and it continues today. Whatever the Jew is, he is depicted as subhuman; accused of lacking human dignity and human morality. When I read about the United Nations and their clever and "just" deliberations, I often feel pain, not so much because they are discriminatory and completely false vis-à-vis Eretz Yisrael, but because they are trying to isolate Eretz Yisrael, to make a leper state of Eretz Yisrael. Depart, unclean... One takes care not to touch a leper; he carries a very contagious disease. Depart, do not touch. (The Lord is Righteous, pp. 151, 153-154).

(13)
היה

כט, ג ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו' עד היום הזה.

הענין כי בארתי בכמה מקומות¹ אשר טעויות בני ישראל בכמה מקומות היה כי חשבו למשוך

לפועל מעצמו, ולכח האלקי השופע בו הבדילוהו מן היוצר², והוא לא היה רק לפה לאלקים לדבר אתו אודות הנוגע לכל בני ישראל. ואיפה ראו כי משה מעצמו אינו מנהיג ואינו שופע³ מאומה — ביום שמת משה, או הבינו כי מחומר קורץ כמוהם וגם הוא בן תמותה, ורק רצון הבורא הקיים בשלמותו בלא שינוי הוא האומר וגזור והמשדר. והנה ידוע כי רז"ל אמרו שמשא אמר זה ביום מותו⁴. ולכן אמר "ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו' עד היום הזה" — יום שמת ונפשו הולך בצרור החיים, או תדעו ותבינו כי ה' המנהיג ומשגיח בפרטיות בזמן ובאיש בכל מפעל ומצעד. ובהתכת הכתובים: — (פסוק א) "אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם וכו' (פסוק ב) המסות הגדולות וכו' (פסוק ג) ולא נתן לכם ה' וכו' (פסוק ד) ואוליך אתכם ארבעים שנה". נראה כי באמת לפי מצב הישראל במדבר: — מן ירד מן השמים, ומים מצור החלמיש, שמלתם לא בלתה, עננים הולכים לפניו, מי הוא אשר יבחר לסור מדרך הטוב? ! ורק כמו שהיו ישראל בארץ, שכל ענינם היה על פי טבע, אך בזמן שעשו רצונו של מקום⁵, הוסיפו כח בפמליה של מעלה, הוא הטבע המופקד מהשגחה פרטית של השי"ת, עד כי בימי שמעון בן שטח עשו חטים

כשתי כליות⁶ וכו', וכאשר יראה התכם בהנהגה שבימי דוד ושלמה⁷, זהו תכלית ואושר הבריאה⁸. ורק הנהגתם הנסיית⁹ היה להשריש בלבבם יסודי הדת, וללמדם כל פרטיה באותן מ' שנה¹⁰, והמה היו סיבה ויסוד להנהגת האומה עד היום הזה אשר לא ימוש מפיהם דבר ה' עד עולם [וכמו שפירשתי להלן (לב, ג) פסוק "כי שם ה' אקרא"]. וזה שאמר "אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם, המסות הגדולות וכו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו' עד היום הזה" — והיום הזה בכלל¹¹, כל זמן שאתם מושגחים בהנהגה הנסיית¹² לא הגעתם אל התכלית הנרצה, כי לזה לא צריך "לב לדעת ועינים לראות" וכו'. "ואוליך אתכם ארבעים שנה, שמלתך וכו' לחם אכלתם וכו' למען תדעו [על ימים העתידים לבא] כי אני ה' [המנהיג הנהגה נסית, אשר על זה הונח שם "ה'"]¹³ אלוקים [הוא כח כל הכחות הטבעיים המושפעים מאתו בהשגחה פרטית]¹⁴ וכל מפעל ממנו יתברך בלא צד אמצעית חלילה, ויהיה זה קיום לימים הבאים לשמור דרכו ולילך בדרכיו בעת אשר יהיה הנהגתכם טבעי.

ובמדבש (דברים רבה ז, יא) על פסוק זה: כיון שבא ליכנס לארץ ישראל התחיל אומר (לעיל ג, כה) "אעברה נא ואראה וכו'". א"ל הקב"ה: משה! ביטלת שלי ושלך קיימת. אני אמרתי (לעיל ט, יד) "ואשמידם", ואתה אמרת (במדבר יד, ט) "סלח נא", ונתקיים שלך¹⁵. ואף עכשיו¹⁶

(14)

מבקש אני לקיים את שלי ולבטל את שלך!¹⁷
 א"ל הקב"ה למשה, אין אתה יודע מה לעשות,
 אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשיו. א"ל
 אם "אעברה נא" אתה מבקש לקיים, בטל "סלח
 נא", ואם "סלה נא" אתה מבקש לקיים, בטל
 "אעברה נא". (אמר ריב"ל: כיון ששמע משה
 רבינו כך, אמר לפניו: רבש"ע ימות משה ומאה
 וכיוצא בו ולא תינזק צפורנו של אחד מהם, עכ"ל

(המדרש). ויתכן פירושו¹⁸, דאמרו פרק יש נוחלין
 (בבא בתרא קכג, ב): אין זרעו של עשו נופל
 אלא בידי זרעו של רחל, ומביא קראי דעמלק¹⁹,
 נמצא דעמלק אינו נופל אלא בזרעו של רחל²⁰.
 והטעם אולי דבמכילתא (בשלח) על פסוק (יו, ח)
 "ויבא עמלק" אמר: יבא (עמלק) כפוי טובה
 ויפרע (מן העם) כפוי הטובה, עכ"ל. אם כן²¹
 מי הוא שעשה ושלם טובה עבור רעה יותר מיוסף
 ששלם טובה עבור רעה, לכן בניו המה המנצחים
 את הכפוי טובה. מי ששלם רעה בעד טובה.
 ומלחמתו הראשונה שאמר משה ליהושע (שמות
 יז, ט) "צא הלחם בעמלק" יוכיח, לפי שהוא
 מזרעו של רחל. וכן שאול שלחו ה' להלחם
 בעמלק. ולזה המרגלים הפילו חתיהם בהזכירם
 (במדבר יג, לג) הענקים אשר כחגבים בעיניהם,
 ו"עמלק יושב בארץ הנגב" (שם שם כט), לפי
 שנכוו בעמלק כבר, הזכירו רצועה שלקה בו²².
 והנה עיקר כיבוש ארץ ישראל הוא בזכות התחלת
 רצון ישראל ללכת ללחום עמים רבים ועצומים

ויעזרו מעמלק, הלא יהיו אוזנים מעשה אבותיהם
 בידיהם²³, ויפקוד עון אבות על בנים²⁴, ויתקיים
 "ואשמידם וכו'" חלילה. ולכן נקרא זה אוזן
 החבל בשני ראשים — אם "סלח נא" על עון
 מרגלים²⁵, על כרחך אתה מבטל "אעברה נא".
 וכן במלחמות היצר, העיקר כי יהיה התעוררות
 לתשובה מהאדם²⁶, ואחרי זה הסיוע מהש"ת כי
 יישר לפניו. וכל האנשים אשר פגע בהם אם
 אינו יודע מי המה²⁷, הש"ת גותן בלבם שימחלו
 לו, וכן הש"ת עוזר לו לעשות תשובה בכל אופן.
 וזה שאמר (ישעיהו נב, ו) "דרשו ה' בהמצאו" —
 בכל הדרישה והתעוררות התכליתי, ואחרי זה
 (שם פסוק ז) "יעזוב רשע דרכו ואיש עוון
 מחשבותיו", שהשם יתן שיעזבו²⁸ דרכם
 ומחשבותם. ולכן (שם פסוק ו) "בהמצאו" —
 בעשרת ימי תשובה²⁹, אף כי על דרכי התשובה
 בכל פרט ופרט לעקור כל שורש רע, צריך הכנה
 גדולה ועמל רב והשקפה ארוכה. בכל זאת אם
 ההתעוררות תהא באמת, יעזור השם וישיג להם
 לבוא אל עומק התשובה.

בעזר שמו יתברך³⁰, בזה המה מנצחים את כל
 מלכי כנען. וכן איתא בספרי כמה פעמים: בשכר
 שתירש תשב³¹, בשכר שתכבוש תירש³². כי
 בהתחלת החפץ מישראל לכבוש במצותו,
 ובהבטחתם עליו³³ לבדו, הוא ההולך לפניו
 לכבוש. והנה אם יפחדו ולא יבטחו בה', אז לא
 יצליחו נגד הגויים הרבים ועצומים מהם. לכן כדי
 לבטל מהם הפחד מהענקים, לחם משה את סיתון
 ועוג גדולי הענקים, והראם אשר ברצות ה' כקש
 נדף המה. והנה עוד היה עליהם חיתת עמלק, כי
 ידעו אשר הוא רצועה ללקות ישראל. לכן אם
 משה יעבור עמם, הלא ידעו כי אין זרעו של
 עשו נופל בידי זרעו של לאה, ועיקר המלחמה
 נקרא על הראש והמלך, ואם משה יעבור לפניו
 הלא ייראו מעמלק³⁴, ולא ילכו בחפץ לבב ורוח
 בטוחה אל המלחמה³⁵. ולכן מוכרת היה היה
 לבלי עבור משה הירדן, ומקומו ימלא יהושע
 אשר הוא מזרעו של יוסף הנלחם בעמלק. ואז
 לא יפחדו בני ישראל מעמלק וילכו להילחם בשמו
 יתברך, וזכות זה יעמוד להם. דאם יעבור משה

14
ש

7